

UDK 821.163.4(497.6).09

Primljeno: 15. 05. 2020.

Stručni rad

Professional paper

Elmir Spahić

MOJA MALA IZBA – MOJ VELIKI SVIJET

Sanjin Kodrić, *Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost (Književnoteorijski i književnohistorijski aspekti određenja književne prakse u Bosni i Hercegovini)*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2018.

Grupi istaknutih književnih historičara i teoretičara bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti, koju čine Midhat Begić, Muhsin Rizvić, Alija Isaković, Enes Duraković, Zdenko Lešić i drugi, kompleksnom studijom *Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost (Književnoteorijski i književnohistorijski aspekti određenja književne prakse u Bosni i Hercegovini)* (a pritom ne zaboravljajući ni prethodne autorove studije) pridružio se i prof. dr. Sanjin Kodrić.

Prvo poglavlje “Književnohistorijski status i identitet bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti” bavi se primarnim, suštinskim pitanjima postojanja bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti. U oba slučaja riječ je o književnostima koje su unazad nekoliko stoljeća iz ideoloških razloga rigidno potiskivane i negirane, a koje, neupitno, posjeduju identitet i kontinuitet. Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost su književnohistorijske realije i u tom pogledu su jednake ostalim južnoslavenskim književnostima. Bošnjačka književnost definirana je najprije prema etnokolektivnom kriteriju, a bosanskohercegovačka prema teritorijalnom, s tim da bošnjačka književnost nije teritorijalno omeđena, a bosanskohercegovačka književnost funkcionira kao složena ali cjelovita književna pojava. Kodrić akribičnim pristupom kroz književnohistorijske vertikale i sinhrono presjeke dokazuje da je bosanskohercegovačka književnost okvir koji obuhvaća književnu pluralnost: bošnjačku, hrvatsku i srpsku književnost u Bosni i Hercegovini, uz književne prakse

manjinskih zajednica, pri čemu ona nije tek mehanički skup ovih različitih književnosti nego i samopostojna književna pojava. Nakon dugog perioda potiranja i potiskivanja kauzalnim slijedom ideološko-političkih zakonomjernosti u socijalističkoj Jugoslaviji tek od kraja 60-ih i početka 70-ih godina 20. stoljeća bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost počinju se afirmirati, u to vrijeme pod muslimanskim ili bosanskomuslimanskim imenom.

Drugo poglavlje “Začeci svijesti o književnom stvaranju u Bosni i Hercegovini” *osvjetljava* i upućuje na prve poznate tekstove¹, odnosno povijesne ideje o književnosti Bosne i Hercegovine, počevši od članka “Bosanska i hercegovačka književnost” (1844) koji je objavio bosanski franjevac i zagovarač ilirizma fra Grga Martić. Riječ je o prvom tekstu u kom se navodi pojam bosanskohercegovačke književnosti kao cjeline, a da ona u sebi sadrži tri književna toka: muslimanski, pravoslavni i katolički. Krucijalnost ovoga teksta, prema Kodrićevom mišljenju, leži u Martićevoj intenciji da opiše bosanskohercegovačku književnost u vremenu prije etabliranja velikodržavnih ideoloških konstrukcija, čime se pokazuje neodrživost teze o bosanskohercegovačkoj književnosti kao *posljedici* austrougarske politike/ideologije integralnog bosanstva. Ideja bosanskohercegovačke književnosti afirmira se i u članku “Književnost bosanska” (1850/1851) Ivana Franje Jukića, s tim da on pod ovom sintagmom podrazumijeva isključivo književnost bosanskih franjevaca. O iznimnog je značaja da Jukić ovu književnost diferencira po lingvističkom kriteriju, što je veliki pomak u odnosu na Martića. I pored jednostranosti karakterističnih za kontekst u kome je živio, Jukić je uspio uspostaviti širu sliku povijesnog razvoja bosanskohercegovačke književnosti.

Rani razvoj bošnjačke književnohistoriografske svijesti obilježile su i sakupljačke zbirke Mehmed-bega Ljubušaka, prve takve u Bošnjaka, *Narodno blago* (1887) i *Istočno blago* (1896, 1897), a posebno Ljubušakov tekst “O našijem pjesnicima i književnicima” objavljen u *Istočnom blagu* (1897), kao prvi rad tog tipa kojemu je autor jedan Bošnjak. Riječ je o kratkom pregledu starije bošnjačke književnosti koji uključuje alhamijado književnost i književno stvaranje Bošnjaka na orijentalnim jezicima. Oskudan, odnosno neprecizan po pitanju nekih podataka, ovaj pionirski rad ipak je od krucijalnog značaja za bošnjačku književnu historiografiju. Ljubušak je naime, kako poentira Kodrić, prvi u okviru domaće književne prakse uvrstio i bosanskomuslimansko književno stvaranje izvan današnje Bosne i Hercegovine.

¹ Uz autorovu napomenu da “nisu isključena ranija bavljenja nekim od pitanja vezanih za pojedine vidove bosanskohercegovačkog književnog stvaranja”.

U trećem poglavlju “Počeci moderne književne historiografije i književnost u Bosni i Hercegovini između negacije i afirmacije” Kodrićeva analiza polazi se od prvih književnohistoriografskih opisa književnosti Bosne i Hercegovine iz pera Vladimira Ćorovića, u kojima je bosanskohercegovačku književnost s jedne strane predstavio kao cjelinu, a s druge strane i kao fragment šire cjeline “srpsko-hrvatske” književnosti. Ćorovićev pogled na bosanskohercegovačku književnost u studiji “Književnost u Bosni i Hercegovini” (1925) prvotno je određen teritorijalnim kriterijem, tj. tvrdnjom da ova književnost ovisi “od suseda bilo na Istoku, bilo na Zapadu”, ali i lingvističkim kriterijem, tj. tezom da se književnost u Bosni i Hercegovini piše na srpskom, odnosno srpskohrvatskom jeziku. Za Ćorovića je, dakle, književnost u Bosni i Hercegovini podskup srpske i hrvatske književnosti, a bosanskomuslimanska, odnosno bošnjačka književnost, koju je opisao kao jedinu osobenost bosanske književnosti i ocijenio vrlo negativno, također spada u srpsko-hrvatski okvir. S druge strane, Jovan Kršić u brojnim svojim studijama književnost Bosne i Hercegovine, ali i bošnjačku književnosti, afirmira akcentirajući njenu bitnost u širem južnoslavenskom okviru, posebno ističući važnost usmene književnosti, tačnije epike, u kojoj prepoznaje nacionalnu dimenziju. Safvet-beg Bašagić, bard bošnjačke književnosti i utemeljitelj moderne bošnjačke književne historiografije, prvim sintetskim deskripcijama bošnjačkog književnog stvaranja na orijentalno-islamskim jezicima kao i ostalim svojim naučnim i stručnim radovima pokazao je veličinu fiksiranih predrasuda o bosanskomuslimanskoj odnosno bošnjačkoj književnosti u vezi s tobošnjom oskudnošću bošnjačke književne tradicije, a demistificirao je i stereotip o tuđinskom karakteru bošnjačkog književnog stvaranja, naglašavajući imperativ svijesti o vlastitoj baštini, koja se historijski potvrđivala kroz simbiozu tradicije muslimanskog Orijenta i evropskog Zapada.

Afirmacija bošnjačke književnosti i kulture između dvaju svjetskih ratova nastavljena je radovima Mehmeda Handžića, koji je na nekim poljima korigirao Bašagićeve propuste, a zatim i sintetskim studijama Hamze Hume u obuhvatu od usmene pa do novije književnosti. Humo bosanskomuslimansku odnosno bošnjačku književnost vidi prvenstveno kao književnost islamske duhovnosti. Do kraja Drugog svjetskog rata važni su radovi Abdurahmana Nametka i Envera Čolakovića. U kontekstu tadašnjih strategija nacionaliziranja bosanskih muslimana Nametak bošnjačku književnu praksu pripaja hrvatskoj književnosti, dok Čolaković slijedi istu ideju ali više nominalno i mimkrijski, s tom razlikom što se Čolaković bavio ukupnom bošnjačkom književnom poviješću, dok se Nametak fokusirao isključivo na jedan period.

U četvrtom poglavlju “Od negacije do zvaničnog priznavanja bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti” autor hronološki predočava trnoviti put do priznanja statusa bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti, uzimajući kao ključan period vrijeme nakon Drugog svjetskog rata, a u kontekstu procesa afirmacije Bosne i Hercegovine kao jugoslavenske federalne jedinice te Bošnjaka kao naroda. Jedan od početnih značajnih primjera afirmacije bosanskohercegovačkog književnog identiteta jeste knjiga *Svetlo i tamno (Pregled književnosti Bosne i Hercegovine od 1918 do 1956. g.)* Slavka Leovca iz 1957. godine u kojoj autor književnost Bosne i Hercegovine razumijeva prvenstveno u teritorijalnom smislu. Nadalje, radovi Riste Trifkovića, Maka Dizdara i Muhameda Filipovića, i pored međusobnih razlika, bošnjačkoj su i bosanskohercegovačkoj književnosti obezbijedili naučno-teorijski osnov za njihovo zvanično priznavanje 70-ih godina. Na koncu Midhat Begić, Muhsin Rizvić, Alija Isaković, Enes Duraković i drugi svojim studijama o bošnjačkoj i bosanskohercegovačkoj književnosti definitivno ovjeravaju i zaokružuju spoznaje o njihovom višestoljetnom postojanju.

Peto poglavlje “Bosanskohercegovačka interliterarna i interkulturalna zajednica – šta je to?” je dio knjige u kojem Kodrić bosanskohercegovačku interliterarnu i interkulturalnu zajednicu definira kao osobeni zbir u pravilu nacionalnih književnosti i književnih tradicija nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, a koja je, kao takva, organska i autogenerirana pojava, unutar sebe složena, ali u krajnjoj liniji jedinstvena i cjelovita kao i milenijska historijska činjenica postojanja Bosne. Bosnistika se, u vezi s tim, ne može definirati po principu *jednog jezika, jedne književnosti, jedne kulture, jednog naroda*. Bosnistika je okvir cjelokupnog književnog stvaranja u sklopu bosanskohercegovačke književnosti i bosanskohercegovačke interliterarne i interkulturalne zajednice. Ona se odnosi na cjelovito književno stvaranje u Bosni i Hercegovini, uključujući bošnjačku, hrvatsku i srpsku književnost u Bosni i Hercegovini, kao i književno stvaranje bosanskohercegovačkih manjinskih zajednica te književnost bosanskohercegovačkih autora na prostorima gdje ova tradicija kao matična i domicilna egzistira stoljećima (Sandžak) i autora iz dijaspore. U drugom smislu, bosnistika je vezana za bošnjačku književnost, kako u Bosni i Hercegovini, tako i van nje, posebice u Sandžaku, zatim i u Hrvatskoj i Makedoniji ili Turskoj, etc.

Ova kompleksna knjiga naučno je ovjerila utemeljenost postojanja i bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti, pokazavši uzaludnim sve prethodne a učestale pokušaje njihovog suspendiranja i potiranja. Iako je riječ o relativno malim knjiže-

vnostima, apsolutan je nesrazmjer između njihove "veličine" i literarnih dostignuća koja su ih obilježila stoljećima unazad (baš kao u Ćatićevom stihu "Moja mala izba – moj veliki svijet").

Adresa autora
Author's address

Elmir Spahić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
elmir.spahic@ff.unsa.ba

